คุณค่าเชิงความหมายของลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนา กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์

Meaningful Value of Naga Patterns on The Religious Wrappers of Thai-Khmer People in Surin Province

สุริยา คลังฤทธิ์[1]

ดร.ยโสธารา ศิริภาประภากร[2]

ดร.ภัทริยากุล แก่นแก้ว[3]

ภัสสร มิ่งไธสง[4]

1 นักวิชาการอิสระ

2 อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

3 อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

4 นักวิจัย

บทคัดย่อ
คุณค่าเชิงความหมายของลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนา กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์

เรื่องคุณค่าเชิงความหมายของลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนากลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ จุดประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงที่มา ความสำคัญ ความหมายและคุณค่า ที่เป็นฐานคติของสัญลักษณ์ลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ตามแนวคิดของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรจังหวัดสุรินทร์ การผสมผสานทางวัฒนธรรม 2 ฐานคติ ได้แก่ มิติโลกทัศน์ของคุณค่าของความหมายพญานาคแบบวิญญาณนิยมหรือศักดิ์สิทธิ์นิยม Animism (ความเชื่อสัญลักษณ์ดั้งเดิม) และแบบพุทธศาสนา Buddhism (ความเชื่อตามตำนานวรรณกรรมศาสนา) ดังนั้นลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนา จึงกลายเป็นคุณค่าจากการผสมผสาน (Assimilation) สัญลักษณ์ดั้งเดิมเชื่อมประสานกับความหมายเชิงคุณค่าแบบพุทธศาสนาเป็นการผนวกคุณค่าสองฐานคติยุคผ่านพัฒนาการและความสัมพันธ์อย่างยาวยานพญานาคถูกประดิษฐ์เป็นลวดลายบนผืนผ้าไหมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งแทนความเชื่อและถูกยกไปสู่สัญลักษณ์เครื่องหมายบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนาเพื่อการประกอบใช้ อันเป็นความเชื่อเดิมและผสานความหมายใหม่ผ่านโลกทัศน์แบบพุทธเสมือนตัวแทนสัญลักษณ์และความหมาย เป็นคู่แห่งความหมายที่มีนัยยะแทนคุณค่าของแต่ละโลกทัศน์ทั้งแบบผีและพุทธ

คำสำคัญ: *คุณค่า, ลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์, คนไทยเชื้อสายเขมร, สุรินทร์*

ABSTRACT

Meaningful Value of Naga Patterns on The Religious Wrappers of Thai-Khmer People in Surin Province

The purpose of this paper is to point out the background, significance, and value-based meaning of the Naga patterns on religious wrappers, which are rooted in the beliefs of Thai-Khmer people in Surin province. The patterns represent an integration of two cultural values. The meaning of the Naga patterns is based on spiritualism or animism (traditional symbolism) and Buddhism (myths, the literature of the religion). That is why the Naga appears on the religious wrappers. It is an innovative integration of cultural values (assimilation) – that is, the traditional symbols which are in harmony with Buddhist values. It is an integration of two values of the epoch through the development and long-lasting relationship. The Naga symbol was created as a silk pattern on cloth for use in daily life, which represents traditional beliefs and is raised to a symbolic mark on religious wrappers. This latter use is an innovative merger of original beliefs and new meanings through the Buddhist worldview. As such, it is a symbol embodying a meaningful value. It is, in other words, a meaningful pair that represents the values of animistic and Buddhist worldviews

Keywords: *Value, Naga pattern on the religious wrapper, Thai-Khmer, Surin*

บทนำ

จังหวัดสุรินทร์เป็นแหล่งมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมสืบทอดมาแต่โบราณกาล สิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ ภูมิปัญญาด้านผ้าไหมมัดหมี่พื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของจังหวัดสุรินทร์ การเลือกวัสดุ การออกแบบลวดลาย การทอ โดยเฉพาะลวดลายบนผืนผ้าได้แสดงถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมชาวเขมรจังหวัดสุรินทร์ ที่สืบทอดจากอารยธรรมอันรุ่งเรืองแต่โบราณ จนได้รับการขนานนามว่าดินแดนแห่งภูมิปัญญาผ้าไหม โดยลวดลายผ้าถือเป็นระบบสัญลักษณ์วัฒนธรรม (Cultural Symbolic) ที่สืบทอดมาแต่โบราณ การทอและสร้างสรรค์ลวดลายต่างๆ เป็นมรดกที่สืบทอดต่อๆ กันมาหลายชั่วอายุคนแต่โบราณสมัยอาณาจักรขอม (สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ 2550, 3) ลวดลายผ้าไหมพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นที่ออกแบบนั้นได้แสดงถึงอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้สร้างสรรค์และผสมผสานทางวัฒนธรรม (assimilation) ความเชื่อพญานาคอันเป็นคติความเชื่อโบราณแบบวิญญาณนิยมหรือศักดิ์สิทธิ์นิยม (animism) ความเชื่อในลักษณะความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ สิ่งสูงส่งและความเชื่อที่รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพุทธศาสนา (Buddhism) ที่มาจากตำนานเรื่องเล่านาคกับศรัทธา ปรารถนามาปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามลักษณะของรูปแบบ (animism) และ (Buddhism) จะเห็นลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม แบบต่างผ่ายต่างหยิบยืมกัน ดูเหมือนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแทนแยกกันไม่ออก (Foster 1969, 37-40) เพราะเกิดจากพัฒนาการที่เนิ่นนานแต่ลักษณะการผสานก็ไม่ได้เปลี่ยนเป็นสิ่งใหม่ (Barnett 1952, 13-16) หากยังคงเห็นลักษณะแบบผีและแบบพุทธเปรียบเสมือนการใช้สัญลักษณ์พญานาคเดียวกันแต่ผสาน 2 ความหมายหรือโลกทัศน์เข้าด้วยกันนั่นเอง (นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ 2550, 62-63) พญานาคถูกประดิษฐ์เป็นลวดลายบนผืนผ้าไหมจะมีฐานคิดจากความเชื่อ ถูกหยิบยกไปสู่เป็นสัญลักษณ์เครื่องหมายบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนายุคต่อมาเพื่อการประกอบใช้อันเป็นสัญลักษณ์แบบเดิมแต่ผสานความหมายใหม่ผ่านโลกทัศน์แบบพุทธนั่นเอง

“พญานาค” ตามความเชื่อของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร นับถือว่าเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง ตามตำนานที่กล่าวไว้ในพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่าพญานาค นั้นมีอิทธิฤทธิ์ สามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ด้านการปกปักรักษาผืนแผ่นดิน แผ่นน้ำเกิดความชุ่มฉ่ำและอุดมสมบูรณ์ฐานคติความเชื่อเหล่านั้นทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เขมรได้มีความศรัทธาได้ระลึกนึกถึงและบูชาบุญคุณต่าง ๆ ของพญานาคจึงทำให้ปราชญ์ช่างทอผ้าชาวเขมรนั้นได้สร้างสรรค์ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายพญานาคขึ้นเพื่อสื่อถึงความศรัทธาและระลึกนึกถึงคุณงามความดี นำมาเป็นสัญลักษณ์ในการนุ่งห่มและถือว่าเป็นความสิริมงคลจากฐานความเชื่อสู่ความศรัทธาและสร้างสรรค์เป็นสัญลักษณ์บนผืนผ้าจนกลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษพร้อมกับเป็นสัญลักษณ์เครื่องหมายอันทรงคุณค่า จึงควรแก่การศึกษาและวิเคราะห์ให้เข้าใจถึงคุณค่าระดับลึกเชิงความหมาย อันเป็นการสะท้อนถึงอัตลักษณ์และวิถีคิดเพื่อสร้างสรรค์มรดกภูมิปัญญาผ่านลวดลายผ้าอันสามารถสื่อถึงโลกทัศน์แห่งความหมายของโลกและชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

โดยเฉพาะเมื่อลวดลายพญานาคที่สร้างสรรค์ได้นำมาใช้เพื่อห่อพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแล้วนั้น แบบแผนพฤติกรรมอันนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าคิดและน่าสงสัยและทำให้คิดว่าลวดลายพญานาคอันนี้คงไม่ได้มีไว้เพียงแต่เพื่อการใช้สอยหรือความสวยงามอย่างเดียวแต่สิ่งนี้ต้องเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายที่สะท้อนถึงคุณค่าเชิงนามธรรมอันลึกซึ้งอย่างใดหนึ่งที่ถูกใส่รหัสแทนที่ด้วยความหมายเชิงนามธรรม (Encode) เนื่องจากสัญลักษณ์ที่สำคัญเช่นนี้ต้องสามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ (ศิริ ผาสุก 2536, 10-15) ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา อันมีความหมายในเชิงคุณค่าที่สะท้อนผ่านโลกทัศน์หรือแบบแผนความคิดที่ซ่อนเร้นอยู่ในบริบทวัฒนธรรมผ้าไหมมัดหมี่ลายพญานาคภายใต้ความวิจิตรงดงามของสัญลักษณ์อันนี้เป็นแน่แท้ ดังนั้นบทความนี้น่าจะได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นมาความสำคัญและความ

เข้าใจถึงการให้คุณค่าที่เป็นนัยยะเชิงความหมายที่แฝงอยู่ภายใต้บริบทสัญลักษณ์วัฒนธรรมหรือลวดลายพญานาคบริบทผ้าห่อคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (สุภางค์ จันทวานิช 2553, 150-156) โดยสะท้อนผ่านแนวคิดและวัฒนธรรมความเชื่อบริบทกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรพื้นที่จังหวัดสุรินทร์นั่นเอง

บริบทพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์เป็นดินแดนมรดกทางวัฒนธรรมแต่เดิมที่ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมขอมโบราณ โดยพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ตามแนวเทือกเขาพนมดงรักสภาพแวดล้อมนั้นเหมาะแก่การเพราะปลูก ทำสวน ทำไร่ เป็นเหตุให้เกิดอาชีพทำนาหรือเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของพลเมืองที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์นั้นเอง (สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ 2550, 11-13) พื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ ได้เกิดการตั้งบ้านเรือนหรือเป็นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จนทำให้บริเวณพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ได้เป็นที่อยู่อาศัยของหลายกลุ่มชน ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร ไทยอีสานและกลุ่มชาติพันธุ์กวย ปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์มี 3 กลุ่มชาติพันธุ์หลัก ๆ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นคือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรหรือกลุ่มออสโตรเอเชียติกเป็นกลุ่มชนที่ใช้ภาษาตระกูลมอญ-เขมรดั้งเดิมจังหวัดสุรินทร์ ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาจากอารยะธรรมขอมโบราณ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ อันแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรสมัยขอมเรืองอำนาจ จนได้มีมรดกตกทอดผ่านกาลเวลาที่ยาวนานอันสื่อถึงศิลปะแห่งอารยธรรมขอมโบราณจากหลักฐานที่ปรากฏ ได้แก่ ปราสาทตาเมือนปราสาทระแงง ประสาทช่างปี่ ปราสาทภูมิโปน นอกจากนั้นสุรินทร์ยังเป็นแหล่งมรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมผ้าไหมพื้นเมือง ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษโบราณคือภูมิปัญญาด้านเอกลักษณ์ผ้าไหมพื้นเมือง ซึ่งมีความโดดเด่น ทั้งในเรื่องของ วัสดุ ลวดลาย การทอ โดยเฉพาะลวดลายหรือสัญลักษณ์ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นนั้นได้แสดงถึงอัตลักษณ์แบบเขมรพื้นเมืองสุรินทร์ที่ตกทอดจากอารยธรรมอันรุ่งเรืองแต่โบราณเนื่องจากเป็นพื้นที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ดินแดนมรดกวัฒนธรรม

ทำให้พื้นที่จังหวัดสุรินทร์ได้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาดังคำขวัญประจำเมืองไว้ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอมงามพร้อมวัฒนธรรม เลิศล้ำเกษตรอินทรีย์” เป็นต้น

กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร

กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรหรือกลุ่มออสโตรเอเชียติก ได้มีความเป็นมาที่ยาวนานในดินแดนแถบอีสานใต้ (เครือจิตร ศรีบุญนาค 2550, 1-7) อัตลักษณ์กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรที่สื่อออกมาเป็นสัญลักษณ์วัฒนธรรม ได้แก่ “ภาษาเขมร” (สุริยา คลังฤทธิ์ 2560 ก, 200-201) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ ทางภาษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร ได้มีการดำเนินชีวิตจะอาศัยอยู่กับธรรมชาติ เรียบง่าย เช่น การหาของป่า จับปลา ล่าสัตว์ การยารักษาโรค การหาสมุนไพรจากธรรมชาติ เอกลักษณ์การสร้างบ้านเรือน ก็เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จะยกใต้ถุนสูง เพื่อการทำกิจกรรมใต้ ถุนเรือนเพื่อทำประโยชน์ เช่น การทอผ้า กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้มีวัฒนธรรมที่แสดงออก ได้แก่ ความเชื่อแบบแผนการดำเนินชีวิต ที่เรียกว่าขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ อันโดดเด่นเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น แซนโดนตา โจ๊ลมะม็วต (ยโสธารา ศิริภาประภากร 2559, 34) การนับถือจวมกรูและไสยศาสตร์อื่น ๆ กลุ่มชาติพันธุ์นี้ได้มีเอกลักษณ์อันเป็นมรดกสืบทอดมาแต่โบราณ คือ“หัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่” ซึ่งเป็นเทคนิคการมัดย้อมให้เกิดลวดลายเป็นเทคนิคแบบเขมร ดั้งเดิมลวดลายที่คิดสร้างสรรค์ประดิดประดอย ประมวลสะสมมาจากแนวความเชื่อ การออกแบบ ลวดลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เนื่องจากผ้าไหม เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและความเชื่อเรื่องพญานาคก็เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงทำให้ลวดลายผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสัญลักษณ์ที่แฝงความหมายและคุณค่า ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเอง

ลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางพุทธศาสนา

กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร มีฐานคติความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติและดวงวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อที่มีฐานคติวิญญาณนิยม (Animism) เดิมที่สืบทอดมาแต่ โบราณก่อน ก่อนการขยายหรือแผ่อิทธิพลเข้ามาของพุทธศาสนา ความเชื่อดั้งเดิมมีบทบาทและอิทธิพลมากตั้งแต่สมัยก่อนเกิดอาณาจักรขอมโบราณ เนื่องจากชนเผ่าเหล่านี้ มีความเชื่อดั้งเดิมระดับ ชนเผ่า อันเป็นบ่อเกิดของฐานความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติและความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค”ภาษาเขมรเรียกว่า“เนี๊ยค”(สุริยา คลังฤทธิ์ 2560, 198) หรือ“เนี๊ยคเรี๊ยด”หรือ “นาคราช” ซึ่งความหมายโดยทั่วไปก็หมายถึงพญานาคเกิดจากฐานคติความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคหรืออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ถือคนเขมรเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งมงคล เป็นของสูง หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งเป็นเครื่องแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ความอยู่เย็น เป็นสุข ความดีงาม ความประเสริฐ ความศรัทธา ความเป็นอมตะ มุมมองของพุทธศาสนาที่ได้กล่าวไว้ ในคัมภีร์ไว้ว่าพญานาคถือว่าเป็นหมู่สัตว์ประเภทหนึ่ง วนเวียนในวัฏสงสาร (เวียนว่ายตายเกิดตามโลกทัศน์ชาวพุทธ) ตัวมีลักษณะคล้ายงู มีหงอน งูใหญ่หรืองูนั้นเอง (วิญธัย ทรัพย์พญา 2552, 23) อาศัยอยู่ในน้ำ ดูแลปกป้องรักษาผืนแผ่นดิน แม่น้ำ ลำธาร ในปัจจุบันจากมุมมองการผสมผสานกันของ 2 ฐานคติความเชื่อทั้งเป็นวิญญาณนิยม (Animism) และมุมมองแบบพุทธ (Buddhism) ทำให้เรื่องความศักดิ์สิทธิ์และเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง โดยกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร ได้ให้ความหมายในภาพรวมว่า “พญานาค” เป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายของความศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งใหญ่ทรงพลัง สิ่งประเสริฐ เป็นสิริมงคล แทนความอุดมสมบูรณ์และความมีสุขภาพแข็งแรงปราศจากโรคภัย ป้องกันสิ่งไม่ดีทั้งหลาย เช่น ไสยศาสตร์ เป็นต้น

ภาพ 1 ชนเผ่าดั้งเดิม (นากา) (Van Ham and Saul 2008)

ภาพที่ 1 แสดงถึงชนชนเผ่าดั้งเดิม (นากา) รัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงพัฒนาการตั้งแต่ระดับชนเผ่า แรกเริ่มพัฒนาของสังคมมนุษย์ (สุจิตต์ วงษ์เทศ 2543, 9) นาคหรือพญานาคจึงหมายถึงสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อการบูชางูของเผ่าพันธุ์ที่ให้การนับถือร่วมกัน (จิตรกร เอมพันธ์ 2545, 2-5) ประกอบกับการมีนิทานปรัมปรา (Mythology) เกิดเป็นตำนานชื่อบ้านนามเมืองของกัมพูชา จากบันทึกของโจต้ากวน (Petrotchenko 2017, 42) กล่าวไว้เกี่ยวในตำนาน “ภูติงูเก้าเศียร” ที่เกี่ยวกับความมั่นคงของมั่นคงแผ่นดิน (คนึงนิตย์ ไสยโสภณ 2554, 36-37) การเกิดตำนานพระทองนางนาคของกัมพูชาที่มีตำนานกล่าวว่านาคเป็นต้นตระกูลเผ่าพันธุ์ของตน ดังนั้นวัฒนธรรมหรือสัญลักษณ์พญานาค จึงผูกติดกับกลุ่มชาติพันธุ์ สืบต่อผ่านการบอกเล่ากันมาเป็นตำนานมาช้านาน (Oral History)

ภาพ 2 ลวดลายพญานาคปราสาทตาเมือนธม

ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นรูปแบบลักษณะตัวพญานาคว่ามีลักษณะคล้ายงูใหญ่ มีหงอน ซึ่งเห็นได้จากลักษณะของพญานาคตามสถาปัตยกรรมหรือโบราณสถาน เช่น ปราสาทตาเมือนธม อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ อันเป็นศิลปะแบบขอมแบบเขมรโบราณเป็นอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ ที่ปรากฏตามโบราณสถานแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มอารยะธรรมขอมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสามารถสะท้อนที่มาของความเชื่อเรื่องพญานาค (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ 2540, 39) ความเชื่อเดิมและการผสมผสานกับตำนานของศาสนาอินดูที่แพร่เข้ามาศาสนสถานที่เป็นมรดกอารยธรรมขอมจะมีฐานความเชื่อตามคติแบบลิทธิพราหมณ์-ฮินดู (ศิริพร สุเมธารัตน์ 2550, 40-43) ซึ่งเห็นได้จากโบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่อการบูชาเทพเจ้านั้นเอง

ภาพ 3 พญานาคในปกหนังสือ/ตำรา

ภาพที่ 3 แสดงถึงลักษณะตัวพญานาคที่ปรากฏตามตำนานในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็น รูปภาพจำลองสมัยใหม่ให้ลักษณะเป็นตัวพญานาคขึ้นให้ให้คล้ายกับงูใหญ่เหมือนนาคปรก มีฐานคติ จากตำนานที่พญานาคขอบวชในพระพุทธศาสนาและการกล่าวถึงการเกิดและภพภูมิของเหล่า พญานาค ซึ่งเป็นหนึ่งในภพภูมิในสังสารวัฏตามโลกทัศน์แบบพุทธศาสนิกชน (สุพิชฌาย์ จินดาวัฒนภูมิ 2542, 112) กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรในสุรินทร์ได้นับถือพุทธศาสนาที่รับแนวคิดความเชื่อ เกี่ยวกับพญานาคจากวรรณกรรมทางศาสนา (วิ.มหา. (ไทย), 4/111/175) (วรเดช มีแสงรุทรกุล 2562, 107-110) ใช้สัญลักษณ์พญานาคเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของการเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์และเรียกผู้ที่จะบวชว่า “นาค” เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของสัญลักษณ์จากวรรณกรรมตำนานทางพุทธศาสนา (เอนก รักเงิน 2555, 23-24)

กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรจังหวัดสุรินทร์ มีมรดกทางวัฒนธรรมคือหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งต่อระบบความคิด สัญลักษณ์เชิงความหมาย ความคิด ความเชื่อ ผ่านการ ถ่ายทอดผ่านสตรีด้วยการอบรมสั่งสอนและซึมซับ (Socialization & Enculturation) จากแม่สู่ลูก ถ่ายทอดผ่านกาลเวลาตั้งแต่สมัยอาณาจักรเขมรโบราณ (สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 2550, 134) ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีของเมืองสุรินทร์ทั้งที่เป็นพระหริหระหินทรายศิลปะแบบเขมรโบราณสมัยพนมดาจารึกวัดจุมพลด้วยภาษาปัลลวะได้กล่าวถึงกษัตริย์องค์หนึ่งในอาณาจักรขอมโบราณนั้นเอง (อัษฎาง ชมดี 2551, 65-68) มีประวัติผ่านกาลเวลาอย่างเนิ่นนาน (ศิริพร สุเมธารัตน์ 2554, 190-195) จนกระทั่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวเขมรสุรินทร์ทุกวันนี้ แต่เป็นที่น่าแปลกและน่าสงสัยว่าปกติลวดลายบนผ้าไหมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร จะเป็นลวดลายพืชพรรณธรรมชาติ แต่เหตุใดมีลวดลายสัตว์ที่ประดิษฐ์ไว้บนผืนผ้าไหม ที่สืบทอดรุ่นต่อรุ่นมาอย่างช้านาน (อัจฉรา ภาณุรัตน์และเครือจิต ศรีบุญนาค 2538) ได้มีงานวิจัยได้สรุปไว้ว่าลายสัตว์ลายเดียวที่ชาวเขมรนิยมทอต่อ ๆ กันมาและประดิษฐ์ไว้บนลายผ้าและมีแฝงไว้ด้วยความเชื่อที่ส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นได้คือ“ลายนาค”หรือ “พญานาค” (แพรวา รุจินรงค์ 2560, 10-11)

กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้มีฐานคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพญานาคได้นำเอาสัญลักษณ์ของ พญานาคไปสร้างสรรค์ประดิษฐ์เป็นลวดลายลงสู่ผืนผ้าไหมมัดหมี่เพื่อใช้สอยในการนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน โดยการออกแบบของช่างทอผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้พยายาม ถอดแบบรูปพรรณสัณฐานตามแบบของสัญลักษณ์หรือรูปทรงพญานาค ลงบนผ้าไหมมัดหมี่และประดิษฐ์ชื่อของลวดลายตามแบบวัฒนธรรมของกลุ่มกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรและมีการประยุกต์เป็น ลวดลายตามฐานคติความเชื่อทางวัฒนธรรม (อัจฉรา ภาณุรัตน์ และเครือจิต ศรีบุญนาค 2538) ตามความเชื่อดั้งเดิมเชื่อว่าการนำเอาลายพญานาคมาใส่ทั้งตัวไม่เหมาะสมเพราะเป็นของสูง ดังนั้นปราชญ์ช่างทอจึงได้ประยุกต์ลวดลายพญานาคหรือจำลองให้เป็นลวดลายแบบอื่น ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับการสวมใส่หรือเหมาะสมตามอัตภาพ

ของบุคคล โดยลวดลายที่ประยุกต์ ตัวอย่าง เช่น นาคเกี้ยว นาคเล่นน้ำ นาคขอ นาคต้นสน ภาษาเขมรเรียกลาย “ฉัตรโร๊ต”

การประดิษฐ์ลวดลายหรือการสร้างสรรค์ขึ้นมาตามบริบทความเชื่อวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร จึงเกิดมีลวดลายพญานาคบนผ้าไหมมัดหมี่ซึ่งอยู่บนฐานคติความเชื่อทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร เป็นเหตุให้ลวดลายพญานาคที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมจึงได้มาจากฐานความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติหรือตามความเชื่อแบบวิญญาณนิยม ซึ่งเป็นฐานความเชื่อดั้งเดิมที่มาพร้อมกับสัญลักษณ์พญานาคและบริบทความเชื่อในวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร แต่ในปัจจุบันนี้กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ มีการเข้าวัดทำบุญฟังธรรม สวดมนต์ รักษาศีลภาวนา ตามหลักศาสนา ซึ่งเราจะเห็นบรรยากาศเหล่านี้ในสังคมชนบทที่คนเฒ่าคนแก่เข้าวัดฟังธรรมและปฏิบัติตามหลักศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนารวมไปถึงพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ด้วย คำสั่งสอนและพระธรรมคำสอนที่พระสงฆ์ได้เทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท 4 จึงได้ถูกเผยแพร่และกระจายออกไปสู่สังคม รวมไปถึงกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรเหล่านี้ด้วยนี่เป็นเหตุผลที่สังคมยุคใหม่ได้รับเอาอิทธิพลทางศาสนาและเกิดการผสมผสานกลืนกลายทางวัฒนธรรม (นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ 2550, 62-63) ในลักษณะ“เลือกรับและปรับใช้” จึงเกิดการผนวกผสมผสมแบบปรับใช้ (Barnett 1952, 13-16) เข้าด้วยกันเกิดเป็นการผสมกลมกลืน (Foster 1969, 37-40) ดังนั้นปราชญ์ช่างทอผ้าได้มีความรู้เรื่องพญานาคตามมุมมองของพุทธศาสนา ไม่แปลกที่ช่างทอผ้าได้ผสมจินตนาการและความคิด ผ่านหัตถกรรมสิ่งทอหรือผ้าไหมมัดหมี่ลายพญานาคที่เป็นสัญลักษณ์แต่ดั้งเดิมและสื่อความหมายในลักษณะความศรัทธาใหม่ด้วย

กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรในปัจจุบัน มีฐานความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ประเสริฐ ซื่อสัตย์มีอิทธิฤทธิ์ สามารถแสดงปาฏิหาริย์ เหนือมนุษย์ และปราชญ์ช่างทอผ้าไหมมัดหมี่ก็สามารถพรรณนาลวดลายบนผืนผ้าในลักษณะที่เกี่ยวพันของพญานาคในพุทธศาสนา จากการได้ยินได้ฟังตามพุทธประวัติ เช่น เรื่องการมาปลอมตัวมาบวช

ของพญานาค จนพระพุทธองค์ตั้งชื่อเรียกพระภิกษุก่อนบวชในพุทธศาสนาว่า“บวชนาค”เกิดมุมมองความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัญลักษณ์คู่กับพุทธศาสนา การเกื้อกูลและปกปักรักษาพระศาสนาและสร้างสรรค์ความดีแก่มนุษย์ ตามมุมมองแบบพุทธและในมุมมองแบบความเชื่อเดิมก็ยังมองว่า พญานาคเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สูงส่งและมีอำนาจและหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ การดลบันดาลฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล เป็นสัตว์ที่ศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองดูแลรักษา สิ่งที่แสดงถึงความพิเศษเหนือธรรมดา ช่างทอผ้ากลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร จึงได้แสดงจินตนาการ ผสมผสานกับความเชื่อทั้งคติแบบดั้งเดิมและอิทธิพลจากความเชื่อในพุทธศาสนาจากมุขปาฐะคำสอนที่บอกเล่าต่างๆ ได้สร้างสรรค์ปั้นแต่งให้เกิดเป็นพญานาคบนผืนแผ่นผ้าเพื่อใช้ในลักษณะพิเศษที่เกี่ยวกับบริบททางศาสนาด้วย เช่น การนำเอาสัญลักษณ์นาคไปใช้เป็นผ้าห่อพระคัมภีร์ตามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือ (สุริยา คลังฤทธิ์ 2560 ข, 200-201) สิ่งนี้แสดงถึงแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นนัยยะของความหมายที่กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้กำหนดหรือสร้างขึ้นจากฐานความเชื่อทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 3 แสดงถึงการใช้ผ้าไหมลายพญานาคเพื่อการห่อคัมภีร์
(สุริยา คลังฤทธิ์ 2559)

ลวดลายพญานาค จึงเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมาจากฐานความเชื่อที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดชั่วลูกชั่วหลาน พร้อมกับเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายที่แฝงคุณค่าเชิงนามธรรมที่ลึกซึ้ง ที่สามารถสะท้อนโลกทัศน์แห่งชีวิตและวิถีคิดที่เป็นปรัชญาที่แฝงมาพร้อมสารัตถะหรือคุณประโยชน์อันมหาศาลหาที่เปรียบไม่ได้เหตุผลหนึ่งที่บรรพบุรุษแต่โบราณ ได้ประดิษฐ์คิดค้นและใช้สอยลวดลายเชิงสัญลักษณ์ เช่น พญานาคนี้ขึ้นมาเพื่อใช้ในการห่อคัมภีร์ทางศาสนา เปรียบเหมือนกับการให้ความหมายในสิ่งที่ตนนับถืออย่างสูงสุด เป็นการแทนค่าเชิงความหมายได้เกิดขึ้นมา ตามวิถีการให้ความหมายหรือสร้างสัญลักษณ์นี้ขึ้นแทนสิ่งที่ให้ความสำคัญนั่นเอง

คุณค่าเชิงความหมายสัญลักษณ์ลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนา กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรได้สร้างสรรค์สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นมาบนฐานระบบคุณค่าคือ คุณค่าด้านความเชื่อ ความศรัทธาที่เป็นปรัชญาชีวิตเชิงคุณค่าที่ถ่ายทอดมาพร้อมกับระบบสัญลักษณ์วัฒนธรรมลวดลายพญานาคบนผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่สะท้อนถึงค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธาและคุณค่าเชิงนามธรรมที่ดีงาม ช่างทอผ้าชาวเขมร ได้ออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายพญานาคที่สามารถสื่อความหมายและถ่ายทอดอุดมคติผ่านสัญลักษณ์พญานาค โดยกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สั่งสอนกันจากคำบอกเล่าหรือคติความเชื่อแบบชาวบ้านที่เล่าต่อกันตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2539, 164-165) ที่ให้ความหมายว่าคติชาวบ้านก็คือเรื่องราวคติความเชื่อที่เป็นของเก่า และเล่าต่อสืบทอดกันมากันมาอาจจะอยู่ในรูปคติ ความเชื่อ ประเพณี นิยาย นิทาน เพลง ภาษิต ปริศนา คติชาวบ้าน ความรู้ ปรัมปราคติชนชั้นชาวบ้าน ซึ่งยังไม่รู้จักหนังสือ สอนหรือเอาอย่างและเล่าสืบต่อกันมาด้วยการจำเป็นวัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลังหรือมุขปาฐะชาวบ้านอันเกี่ยวกับการอบรมบ่มนิสัยที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษให้ประพฤติอยู่ในความดี (งามพิศ สัตย์สงวน 2551, 150-156) สะท้อนภาพขนบธรรมเนียมประเพณี มุขปาฐะที่ปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์

เขมร (ภูมิจิต เรืองเดช 2551, 153-158) มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและแฝงในระบบความคิดคุณค่าในบริบทวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสิ้น

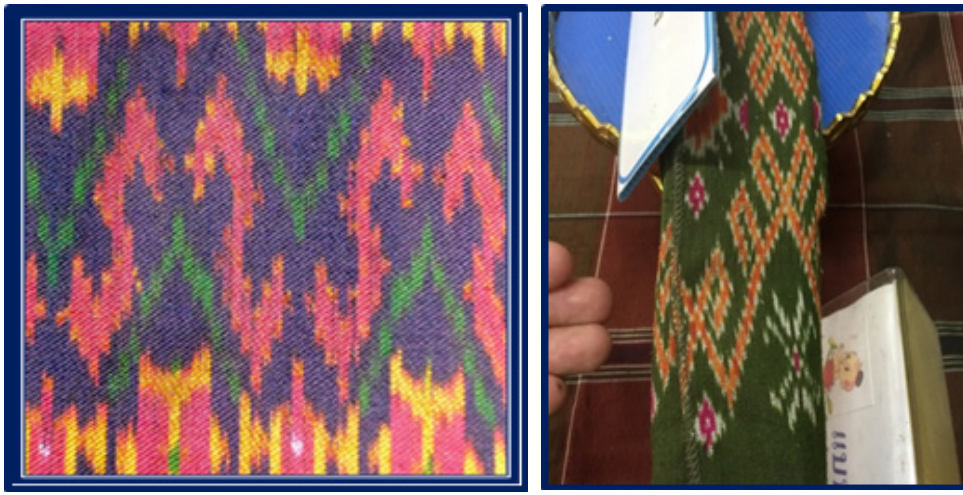
นัยยะคำสอนที่สะท้อนจากสัญลักษณ์ลวดลายมีความหมายการปลูกฝังค่านิยมและเน้นปรัชญาการดำเนินชีวิต โดยคำสอนเหล่านี้ ที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษต้องการให้ลูกหลานได้ประพฤติตนอยู่ครรลองคลองธรรมหรือคุณงามความดี ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าเชิงคำสอนจะมีความปฏิสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสะท้อนผ่านสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือสัญลักษณ์ลวดลายพญานาค (สุริยา คลังฤทธิ์ 2560 ค, 205-208) สาระที่ปรากฏเป็นคติคำสอนหรือเป็นคุณค่าแก่นความคิดที่สามารถย้ำเตือนตอกย้ำเตือนให้ลูกหลาน ประพฤติอยู่ร่องรอยคุณธรรมจริยธรรม (บุญเลี้ยง ฉิมมาลี 2550, 31-32) ลวดลายพญานาคได้ออกแบบและบรรจงไว้บนลวดลายบนผืนผ้า มาจากฐานความเชื่อเดิมแต่โบราณว่าพญานาคเป็นสัตว์ ประเสริฐ ซื่อสัตย์ มีอำนาจ วาสนา บารมี มีความภักดีและมีอิทธิฤทธิ์ สามารถดลบันดาลหรือแสดงอิทธิฤทธิ์ เหนือมนุษย์ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของน้ำท่าและข้าวปลาอาหารการดลบันดาลฝนฟ้าให้ตกต้องตามฤดูกาลมีความศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองดูแลให้พ้นจากโรคภัย และการมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง การสร้างลวดลายบนผืนผ้าจากสัญลักษณ์พญานาคบนเครื่องนุ่มห่มเพื่อสวมใส่เพื่อให้ตระหนักว่าให้ปฏิบัติตนและดำรงอยู่ในครรลองคลองธรรม ดำรงตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี ประพฤติปฏิบัติตน เป็นผู้ ประเสริฐมีความ ซื่อสัตย์ สุจริต ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน (เอือม แยบดี และอำนวย คูศิริพานิช 2553) ฐานคติความเชื่อชาวพุทธเกี่ยวกับพญานาคตามตำนานที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ทางศาสนาว่าพญานาค มีความเกี่ยวพันธ์กับพุทธศาสนา ด้านความศรัทธาอย่างล้นเปี่ยมและการช่วยเหลือเกื้อกูลการปกปัก รักษาพระศาสนาและช่วยเหลือเหล่ามนุษย์ ด้วยเหตุแห่งความสัตย์ซื่อ เต็มไปด้วยความศรัทธาและ ปกป้องศาสนากลุ่มชาติพันธุ์จึงได้แสดงจินตนาสร้างสรรค์ประดิษฐ์ลวดลายเพื่อสื่อความหมาย สอดแทรกความหมายเชิงคุณค่าพญานาคบนผืนไหมมัดหมี่ที่ใช้ห่อคัมภีร์ทางศาสนา

สัญลักษณ์พญานาคแทนความหมายของความศักดิ์สิทธิ์นั้นคือ ความสูงส่ง ของสูงเป็นสิ่งที่ไม่ ธรรมดา (บันเทิง ว่องไว 2553) ความน่ายำเกรง และเกรงขาม ควรแก่การให้ความเคารพ นับถือ กราบไหว้บูชา สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสัญลักษณ์เชิงวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดและส่งต่อโดยมีนัยยะแห่งคติการสอนเน้นย้ำเตือนให้แก่ลูกหลานได้เรียนรู้เรื่องการให้ ความเคารพ ยำเกรง ให้เกียรติ การให้ความเคารพ นับถือ การยกย่อง บูชา มิติคุณลักษณะของพญานาคคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่ตนนับถือ โดยสามารถพิจารณาจากคุณลักษณะของคุณค่าที่มีในสิ่งนั้นสิ่งเหล่านี้สามารถสะท้อนมุมมองเชิงคติเพื่อการเน้นย้ำหรือให้แง่คิดแก่คนได้ (เอื้อม แยบดี 2553) โดยสามารถสะท้อนจากคุณลักษณะเชิงวัฒนธรรมตามความเชื่อ คุณลักษณะพญานาคคุณสมบัติแห่งความ“ประเสริฐ” เป็นคุณสมบัติที่มนุษย์ ให้คุณค่าและเชื่อถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เมื่อมนุษย์มีวิถีคิดแบบนี้จึงเชื่อมต่อสัญลักษณ์ของพญานาคเข้า กับคุณสมบัติ สื่อแสดงถึงคุณค่าที่ดีงามที่มนุษย์ให้การยอมรับนับถือ นั้นก็คือความประเสริฐ ความดี (อำนวย คูศิริเจริญพานิช 2553) หมายถึง การเทิดทูนสิ่งที่ดี คนดี จึงน่ายกย่องและสรรเสริญประเสริฐในแบบอย่างที่ดี (รวน ไม้อ่อนดี 2553) หรือประเสริฐจากสิ่งที่ปฏิบัติดี ลักษณะเชื่อว่านาค “มีอิทธิฤทธิ์” มุมมองสัญลักษณ์นาคว่า สูงส่งศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ (เวียน ไม้อ่อนดี 2553) อำนาจ เหนือธรรมดาของมนุษย์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อสะท้อนให้เห็นถึงระบบการคิดเปรียบเทียบฤทธิ์เหมือน ความรู้ ความสามารถ ศักยภาพ อำนาจ อิทธิพล สิ่งที่เหนือกว่าเราให้คนเราได้ตระหนักและได้ย้ำคิด สัญลักษณ์เหล่านี้จึงสื่อออกมาเชิงความหมายจากสัญลักษณ์พญานาค

มิติความสัมพันธ์ระหว่างพญานาคกับคัมภีร์ทางศาสนาความสัมพันธ์นี้สะท้อนจาก 2 มุมมอง ได้แก่สัญลักษณ์และคุณสมบัติของพญานาคกับพระคัมภีร์ทางศาสนา โดยสิ่งที่สื่อความหมายในแต่ละ อย่าง ได้แก่ สัญลักษณ์พญานาคนั้นหมายถึงของสูงเคารพยำเกรงและยกย่องบูชาพร้อมกับคุณสมบัติ ที่ทรงคุณค่า ได้แก่ความประเสริฐศักดิ์สิทธิ์ (อำนวย คูศิริเจริญพานิช 2553) ได้สะท้อนมุมมองคุณค่าของสัญลักษณ์ส่วนพระคัมภีร์เป็นเสมือนคำสอนสูงสุดในศาสนาพุทธ ที่นำพาให้มนุษย์หลุดพ้นจาก

บ่วงทุกข์ เสมือนเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดที่สุดและเป็นสื่อแทนพระธรรมคำสอนในศาสนา ดังนั้นตามวิถีคิดของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรว่าเป็นสิ่งที่ควรคู่หรือเหมาะสม ที่จะนำเป็นสัญลักษณ์พญานาคมาใช้ห่อพระคัมภีร์ จุดนี้เองทำให้คนเราสามารถมองความหมายปรัชญาหรือมองจากคุณสมบัติหรือคุณค่าที่แฝงมา

สัญลักษณ์ลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนาบริบทวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดสุรินทร์ สามารถเห็นได้จากลวดลายพญานาคบนหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ที่ใช้ห่อคำสอนทางศาสนาหรือพระคัมภีร์ก็จะเป็นลักษณะลวดลายพญานาคที่ออกแบบตามฐานความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ปราชญ์ช่างทอผ้าชาวเขมร ได้คิดสร้างสรรค์ออกแบบ ได้แก่ ลายนาคฉัตร ลายตะขอนาค ลายนาคเกี้ยว ได้ออกแบบเป็นลวดลายบนผ้าไหมพื้นบ้านกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรตามบริบทวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ สัญลักษณ์พญานาคเป็นลวดลายที่มีความเชื่อมา แต่ดั้งเดิมที่มีรากฐานมาจากฐานคติความเชื่อแบบวิญญาณนิยมที่สืบทอดมาแต่โบราณกาลและการได้รับอิทธิพลเรื่องตำนานพญานาคจากคำสอนหรือที่ปรากฏจากคัมภีร์ตามจากอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานจนเกิดการผสมกลมกลืนกันของแต่ละแบบของความเชื่อ เรียกได้ว่าเป็นการผสมผสานกับเชิงสัญลักษณ์และความหมายก็กล่าวได้

ภาพที่ 4 แสดงการถอดรูปแบบสัญลักษณ์พญานาคและประยุกต์สู่ลายบนผ้าไหมมัดหมี่บนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนา (สุริยา คลังฤทธิ์ 2559)

ภาพทางซ้ายแสดงให้เห็นถึงการถอดรูปแบบสัญลักษณ์พญานาคและประยุกต์สู่ลายบนผ้าไหมมัดหมี่ที่ใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ภาพทางขวาแสดงถึงลักษณะของรูปตัวพญานาคและการจำลองสัญลักษณ์ตามลักษณะกริยาของตัวพญานาค ภาพต่อมาเป็นผ้าลายนาคขอหรือการสร้างสรรค์ลวดลายประยุกต์ให้เห็นเป็นตะขอ โดยหันหน้าเข้าหากันเหมือนตะขอเกี่ยวจึงตั้งชื่อและประยุกต์ใส่ให้กับการจำลองสัญลักษณ์ลวดลายพญานาคอันนี้ ภาพท้ายสุดเป็นการประยุกต์จำลองสัญลักษณ์ลวดลายพญานาคเป็นรูปฉัตร โดยเอาลักษณะการขดหรือโค้งงอเป็นเหมือนตัวพญานาคและแต่งชื่อขึ้นใหม่โดยยังคงเดิมคำว่านาคไว้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนความหมายของพญานาค เช่น นาคขอ นาคเกี้ยว นาคฉัตร เป็นต้น

1.พญานาคเป็นสัญลักษณ์และความหมายมิติตามมุมมองความเชื่อดั้งเดิม (Animism)

สัญลักษณ์พญานาค ได้แทนความหมายเชิงคุณค่า ตามฐานคติความเชื่อแบบวิญญาณนิยม ตามแบบวิถีความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้เห็นว่าสัญลักษณ์พญานาคมีความหมายในเชิงศักดิ์สิทธิ์นิยมหรือโดยเห็นได้จากความเชื่อในลักษณะที่ให้ความหมายว่าเป็นของสูงและมีความศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่ควรให้ความเคารพและความมีพลังอำนาจ สิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าที่สื่อจากสัญลักษณ์พญานาคที่สะท้อนความหมายตามแบบความเชื่อดั้งเดิม

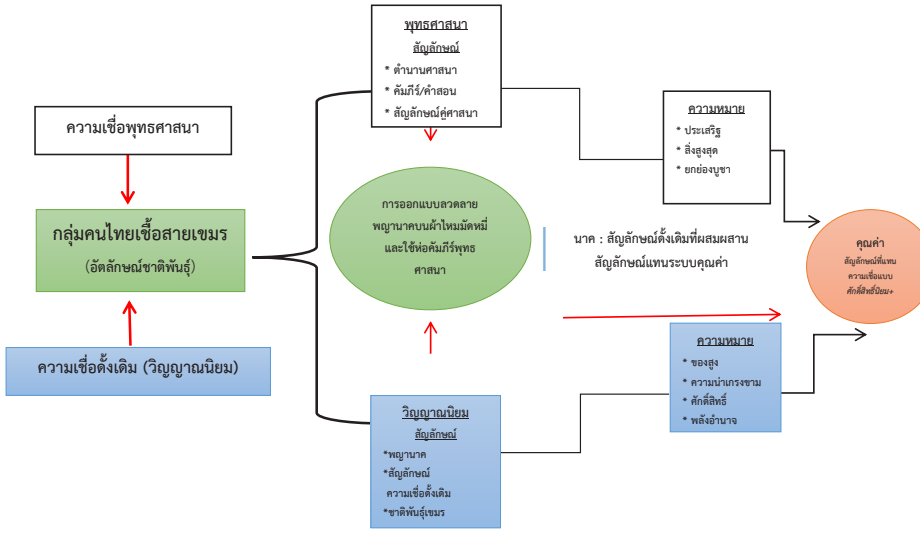
2.พญานาคสัญลักษณ์และความหมายในมุมมองตำนานศาสนา

พญานาคเป็นสัญลักษณ์และความหมายในมิติมุมมองความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา สัญลักษณ์พญานาคได้ใช้แทนความหมายเชิงคุณค่าตามฐานคติความเชื่อแบบพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ สัญลักษณ์พญานาคมาจากความสำคัญที่อิงในตำนานศาสนาหรือได้ปรากฏในคัมภีร์หรือจากคำสั่งสอนของพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา

ดังที่เห็นได้จากตำนานเกี่ยวกับพญานาคมาขอบวชในบวรพุทธศาสนาจนได้กลายเป็นที่มาของคำว่า “บวชนาค” ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับความศรัทธาอันยิ่งใหญ่ของพญานาคผู้มีศรัทธาแรงกล้าต่อพุทธศาสนา จึงเปรียบเหมือนว่าเป็นสัญลักษณ์ที่มาจากตำนานศาสนาและความสำคัญของพญานาคในการปกปักรักษาพระพุทธศาสนา ซึ่งนัยยะความหมายเหล่านี้เองทำให้ เป็นที่มาของเหตุผลใช้เทียบเคียงหรือเปรียบเปรยถึงความเหมาะสมเสมือนผู้ทรงคุณพิเศษที่ศรัทธาต่อศาสนา

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าสัญลักษณ์พญานาค จึงได้ถูกจับคู่กับพุทธศาสนาสามารถมองในมิติเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่หรือเชิงศรัทธาก็กล่าวได้ “ศรัทธาอย่างใหญ่หลวงดุจเหล่าพญานาค”หากมองอีกนัยหนึ่งคือหลักปฏิบัติให้พ้นจากกองทุกข์หรือการดับทุกข์พึ่งปฏิบัติได้เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติเพื่อการสู่ความอริยะหรือผู้ประเสริฐ สะอาดและบริสุทธิ์ (สะอาดด้วยศีล สว่างด้วยปัญญาและสงบด้วยสมาธิ) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ผู้มีอัตภาพเป็นมนุษย์เท่านั้นที่เหมาะสมที่จะสามารถปฏิบัติ

เพื่อเข้าถึงและบรรลุมรรคผลนิพพานได้ ถือได้ว่าหนทางประเสริฐที่สัตว์บางเหล่าจักเข้าถึงได้เท่านั้น ดังนั้นลวดลายพญานาคบนผ้าไหมมัดหมี่ที่นำมาห่อพระคัมภีร์ทางศาสนา อันเปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์ที่เหมาะสมและเคียงคู่ศาสนา จึงเป็นเครื่องแสดงคุณค่าที่สื่อแทนถึงความเป็นสิ่งสูงสุด ที่ควรยกย่องบูชาและความประเสริฐ

แผนภาพที่ 1 แสดงคุณค่าเชิงความหมายที่สะท้อนจากสัญลักษณ์ลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ ทางศาสนาบริบทวัฒนธรรมกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์
(สุริยา คลังฤทธิ์ 2563)

แผนความคิดเกี่ยวกับคุณค่าที่สะท้อนจากสัญลักษณ์ลวดลายพญานาคบนผ้าห่อคัมภีร์ทางศาสนาบริบทวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจังหวัดสุรินทร์ สามารถสะท้อนได้จากลวดลายพญานาคบนหัตถกรรมผ้าไหมที่ห่อคัมภีร์ทางศาสนา โดยลักษณะลวดลายพญานาคจะออกแบบตามฐานความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ปราชญ์ช่างทอผ้าชาวเขมรได้คิดสร้างสรรค์และใช้ชื่อเรียกลวดลายแบบเขมร ได้แก่ ลายนาคฉัตร

ลายตะขอนาค ลายนาคเกี้ยว การออกแบบเป็นลวดลายบนผ้าไหมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรในบริบทวัฒนธรรมอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ สื่อให้เห็นว่าสัญลักษณ์พญานาคเป็นลวดลายดั้งเดิมที่มีฐานความเชื่อแบบวิญญาณนิยมที่สืบทอดมาแต่โบราณและสอดรับกับเรื่องตำนานพญานาคที่ปรากฏในคัมภีร์ของพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบันแสดงถึงพัฒนาที่มีมาอย่างยาวนาน (Foster 1969, 37-40) (Barnett 1952, 13-16) จนผสมกลมกลืนกัน (Assimilation) ของแต่ละฐานความเชื่อเรียกได้ว่าเป็นการผสมผสานกันเชิงสัญลักษณ์และความหมายก็กล่าวได้นั้นก็หมายถึงการออกแบบลวดลายพญานาคบนผ้าไหมมัดหมี่และใช้ห่อคัมภีร์พุทธศาสนา เนื่องจากนาคเป็นสัญลักษณ์ดั้งเดิมที่ผสมผสานสัญลักษณ์แทนระบบคุณค่าที่สื่อความหมายและสัญลักษณ์ที่แทนความเชื่อแบบศักดิ์สิทธิ์นิยมและคุณค่านิยมนั้นเอง

สามารถอธิบายสัญลักษณ์และความหมายในลักษณะ 2 มิติ

1.พญานาคเป็นสัญลักษณ์และความหมายมิติตามมุมมองความเชื่อดั้งเดิม (Animism) สัญลักษณ์พญานาค ได้แทนความหมายเชิงคุณค่า ตามฐานคติความเชื่อแบบวิญญาณนิยม ตามแบบวิถีความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้เห็นว่าสัญลักษณ์พญานาคมีความหมายในเชิงศักดิ์สิทธิ์นิยมหรือโดยเห็นได้จากความเชื่อในลักษณะที่ให้ความหมายว่าเป็นของสูงและมีความศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่ควรให้ความเคารพและความมีพลังอำนาจ สิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าที่สื่อจากสัญลักษณ์พญานาคที่สะท้อนความหมายตามแบบความเชื่อดั้งเดิมนั้นเอง

2.พญานาคสัญลักษณ์และความหมาย มิติมุมมองตำนานศาสนา (Buddhism) พญานาคเป็นสัญลักษณ์และความหมายมิติตามมุมมองความเชื่อความเชื่อแบบพุทธศาสนาสัญลักษณ์พญานาคได้แทนความหมายเชิงคุณค่า ตามฐานคติความเชื่อแบบศาสนาตามแบบความเชื่อในยุคปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรได้เห็นว่าสัญลักษณ์พญานาคมีความสำคัญในเชิงตำนานศาสนากล่าวไว้ในคัมภีร์/คำสอน อันเปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์คู่ศาสนาโดยเห็นได้จากความหมายลักษณะ

ที่ให้ว่าเป็นสิ่งสูงสุดที่ควรยกย่องบูชาและความประเสริฐสิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าที่สื่อจากความหมายแทนสัญลักษณ์พญานาคที่สะท้อนความหมายตามอิทธิพลความเชื่อแบบพุทธศาสนา

สรุป

สุรินทร์เป็นพื้นที่มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณได้มีหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่เป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญากลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร“พญานาค”เป็นสัญลักษณ์วัฒนธรรมจากบนฐานความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์และผสมผสานกับอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน กลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรจึงได้ออกแบบลวดลายพญานาคบนผ้าไหมมัดหมี่เพื่อใช้ในการห่อพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนาบริบทวัฒนธรรมของสัญลักษณ์และความหมายในมุมมองกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรนั้นเห็นว่าพญานาคเป็นสัญลักษณ์ดั้งเดิมแต่โบราณที่แสดงสื่อสัญลักษณ์แทนความหมายเชิงคุณค่าทางจิตใจเชิงนามธรรมหรือสิ่งที่นับถือสูงสุดหรือสิ่งที่กลุ่มคนในสังคมให้การยอมรับนับถือ ค่านิยมการให้ความหมายในคุณค่าร่วมกัน ซึ่งสิ่งที่สังคมให้คุณค่าเชิงความหมายว่าสูงสุดในฐานคติความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งสอดคล้องกับความหมายเชิงคุณค่าทางจิตใจที่คนในปัจจุบันให้คุณค่าแก่คำสอนทางศาสนาว่าสิ่งที่สูงสุดและประเสริฐหรือหลักคำสอน ที่เป็นเครื่องออกจากความทุกข์ถือว่าเป็นหนทางที่ประเสริฐและสูงสุดตามหลักศาสนาเป็นทางอันประเสริฐสูงสุดทาง จิตวิญญาณของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญา ดังนั้นมุมมองความสอดคล้องของทั้ง 2 ฐานคติ ทั้ง วิญญาณนิยมและพุทธศาสนา ได้แก่ สิ่งที่สูงสุดและประเสริฐที่คล้ายคลึงกันในเชิงความหมาย อันสื่อ ถึงคุณค่าทางจิตใจหรือจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนความหมายจากลวดลายพญานาคของกลุ่ม คนไทยเชื้อสายเขมรที่เป็นลายแบบดั้งเดิมมาห่อพระคัมภีร์ทางพุทธศาสนา เพื่อสื่อถึงคุณค่าทางจิตใจ หรือความสูงส่งทางจิตวิญญาณ อันเป็นความหมายเชิงคุณค่าที่สะท้อนจากสัญลักษณ์พญานาคของ แค่ละฐานคติที่ผสมผสานกันอย่างกลมกลืนแล้ว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. 2540. *หนังสือที่ระลึกงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีเรื่องนิบาตชาดก.* เล่มที่ 1-10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.

เครือจิต ศรีบุญนาค. 2550. *การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมกินฮีตของกลุ่มชนเผ่าดั้งเดิมสายตะกูลมอญเขมรในเขตภูมิภาคลุ่มน้ำโขง.* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

คนึงนิตย์ ไสยโสภณ. 2554. *คุณค่าและความเชื่อตำนานนาคที่มีอิทธิพลต่อวิถีประชากลุ่มชนลุ่มน้ำโขงเขตวัฒนธรรมศรีโคตรบูร.* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

งามพิศ สัตย์สงวน. 2551. *การวิจัยเชิงคุณภาพแนวมานุษยวิทยา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตรกร เอมพันธ์. 2545. *พญานาคเจ้าแห่งน้ำโขง:พิธีกรรมกับระบบความเชื่อพื้นบ้านแห่งวัฒนธรรมอีสาน.* วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. 2550. *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

บุญเลี้ยง ฉิมมาลี. 2550. *คำสอนมุขปาฐะที่สะท้อนจากลายผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำแม่โขง.* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

แพรวา รุจินรงค์. 2560. *“โครงการพัฒนาลวดลายผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ไหมไทย 2559*

กรณีศึกษากลุ่มผู้ทอผ้าบ้านโนนสะอาด อำเภอหัวสะพาน จังหวัดบุรีรัมย์.” วารสารวิชาการศิลปกรรม ศาสตร์ 12 (1): 10-11.

ภูมิจิต เรืองเดช. 2551. *วิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนของไทยกัมพูชาและลาว.* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยโสธารา ศิริภาประภากร. 2559. *วิเคราะห์คำสอนจากพิธีกรรมเข้าทรงมะม๊วตที่สัมพันธ์กับ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์และ จังหวัดบุรีรัมย์.* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิญธัย ทรัพย์พญา. 2552. *ความเชื่อเรื่องพญานาคในลุ่มแม่น้ำโขง.* กรุงเทพฯ: แสงทองการพิมพ์.

ศิริ ผาสุก. 2536. *สุรินทร์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย.* กรุงเทพ ฯ: เอสแอนด์จีกราฟฟิค.

ศิริพร สุเมธารัตน์. 2550. *หลักฐานโบราณคดีในเมืองสุรินทร์.* สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ศิริพร สุเมธารัตน์. 2554. *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์.* กรุงเทพฯ: สำนักโอเดียนสโตร์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2543. *นาคในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์.* กรุงเทพฯ: มติชน.

สุพิชฌาย์ จินดาวัฒนภูมิ. 2542. *ความเชื่อเรื่องนาคของชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง*

(ปลายพุทธศตวรรษที่ 19 จนถึงปัจจุบัน). วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุภางค์ จันทวานิช. 2553. *ทฤษฎีสังคมวิทยา.* กรุงเทพ ฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยา คลังฤทธิ์. 2560 ก. *"ลวดลายและคำสอนในประเกือมเงินของจังหวัดสุรินทร์."* วารสารวิทยาการวิจัยและวิทยการทางปัญญา 15 (1): 117-124.

สุริยา คลังฤทธิ์. 2560 ข. *"เนี้ยะเรี๊ยด (นาคราช): มิติแห่งความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์."* วารสารหาดใหญ่วิชาการ 15 (2): 4-6.

สุริยา คลังฤทธิ์. 2560 ค. *"จริยศาสตร์ชาติพันธุ์ที่สะท้อนบนจากลวดลายพญานาคบนผืนไหมของปราชญ์คนไทยเชื้อสายเขมรเมืองสุรินทร์."* วารสารศิลปศาสตร์ 1 (2): 167-191.

สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. 2550. *ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์.* ม.ป.ท.: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. 2550. *ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ่งแอนพับลิชชิ่ง.

ศิริพร สุเมธารัตน์. 2550. *หลักฐานโบราณคดีในเมืองสุรินทร์.* สุรินทร์:

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ศิริพร สุเมธารัตน์. 2554. *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์.* กรุงเทพฯ:

สำนักโอเดียนสโตร์.

อัษฎาง ชมดี. 2551. *๑๐๐ เรื่องเมืองสุรินทร์.* สุรินทร์: สำนักพิมพ์สุรินทร์สโมสร.

อัจฉรา ภาณุรัตน์และเครือจิต ศรีบุญนาค. 2538. *คุณค่าการวิจัยแนวชาติพันธุ์วรรณา.* สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

เอนก รักเงิน. 2555. *"นาค: สำนึกร่วมทางสังคมของกลุ่มคนอาณาบริเวณลุ่มน้ำโขง."* วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 4 (2): 23-24.

ภาษาอังกฤษ

Barnett, Homer Garner. 1973. *Innovation: the basis of cultural change.* New York: McGraw-Hill.

Foster, George M. 1969. *Applied Anthropology.* Boston: little brown and company.

Petrotchenko, Michel. 2017. *Focusing on the Angkor temples: the guidebook.*

Van Ham, Peter, and Jamie Saul. 2008. *Expedition Naga: diaries from the hills in Northeast India, 1921-1937, 2002-2006.* New Delhi: Timeless Books.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ บันเทิง ว่องไว. **ช่องทอผ้า.** บ้านด่านเจริญ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์.

สัมภาษณ์ รวน ไม้อ่อนดี. **ช่องทอผ้า.** บ้านเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.

สัมภาษณ์ เวียน ไม้อ่อนดี. **ช่องทอผ้า.** บ้านเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.

สัมภาษณ์ เอือม แยบดี. **ช่องทอผ้า.** บ้านเขวาสินรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.

สัมภาษณ์ อำนวย คูศิริเจริญพานิช. **ช่องทอผ้า.** บ้านนาเกา. อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์.
